

моделей, є перспективним напрямком підвищення ефективності побудови тактичних операцій та їх реалізації у слідчій діяльності.

**Григорьєва О.І.,
НУ "Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого",
здобувач кафедри кримінального процесу**

ЗАПОБІЖНІ ЗАХОДИ, НЕ ПОВ'ЯЗАНІ З ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ, ЗА НОВИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Незабаром вступить в силу новий Кримінальний процесуальний кодекс України, яким враховано позитивний досвід функціонування системи органів, що здійснюють кримінальне провадження, та міжнародні стандарти захисту прав і свобод людини. Новим законом передбачається багато прогресивних реформ та нововведень у порядку здійснення кримінального провадження, що відповідає сучасним науковим ідеям у галузі кримінального процесуального права. Не оминули зміни і інститут запобіжних заходів, що цілком зрозуміло у світлі світових тенденцій виваженого підходу у питаннях обмеження прав осіб, які підозрюються та обвинувачуються у вчиненні кримінальних правопорушень.

Так, стаття 176 нового Кримінального процесуального кодексу України передбачає застосування таких запобіжних заходів, не пов'язаних з позбавленням волі, як особисте зобов'язання, особиста порука, застава та домашній арешт. При цьому законодавець вказав, що найбільш м'яким запобіжним заходом є особисте зобов'язання, а найбільш суровим - тримання під вартою. Це значно полегшить обґрунтування доцільності застосування того, чи іншого запобіжного заходу, враховуючи всі ризики та обставини, передбачені законом, а також полегшить обрання нового виду запобіжного заходу до підозрюваного, обвинуваченого, при невиконанні ними умов раніше застосованого, більш м'якого запобіжного заходу.

У вказаному переліку особисте зобов'язання та домашній арешт є взагалі новими запобіжними заходами (статті 179, 181 КПК).

Особисте зобов'язання як запобіжний захід законодавець запропонував, враховуючи позитивний досвід застосування підписки про невиїзд, при цьому значно розширив перелік можливих обмежень для підозрюваного, обвинуваченого. Так, зокрема це не лише обмеження територіального переміщення, а і обмеження спілкування з визначеною слідчим суддею, судом

особою, обмеження відвідування визначених місць, зобов'язання пройти курс лікування від наркотичної або алкогольної залежності, зобов'язання докласти зусиль до пошуку роботи та навчання, зобов'язання здати на зберігання до відповідних органів влади свій паспорт для виїзду за кордон, зобов'язання носити електронний засіб контролю, та ін. При цьому застосовуватися до підозрюваного, обвинуваченого може як одне з перелічених обмежень, так і кілька з них в сукупності. Можливість підвищити ефективність застосування найбільш м'якого запобіжного заходу - особистого зобов'язання – зможе така новела законодавця, як можливість накладення грошового стягнення в розмірі від 0,25 до 2 розмірів мінімальної заробітної плати на підозрюваного, обвинуваченого, при невиконанні ним покладених на нього обов'язків.

Прогресивно новим в Кримінальному процесуальному кодексі України і таким, що зменшує дистанцію між запобіжними заходами, що не позбавляють волі, і тими, що повністю ізолюють особу від суспільства, є домашній арешт. Його сутність полягає в забороні підозрюваному, обвинуваченому залишати житло цілодобово або у певний період доби, і може бути застосовано до особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за вчинення якого законом передбачено покарання у виді позбавлення волі. Уведення саме цього запобіжного заходу свідчить про прагнення законодавця відповідати світовим тенденціям щодо максимального скорочення випадків обмеження свободи людини у кримінальному провадженні.

Новими є також умови обрання такого запобіжного заходу як особиста порука. Стаття 180 Кримінального процесуального кодексу України передбачає можливість її обрання при наявності лише одного поручителя, хоча, відповідно закону, ним повинна бути особа, яка заслуговує на особливу довіру. Законодавець, крім раніше передбаченого права на відмову поручителя від взятих на себе зобов'язань, закріпив і порядок реалізації такого права, а саме законом передбачено, що поручитель може відмовитися від взятих на себе зобов'язань до виникнення підстав, які тягнуть за собою його відповідальність. У такому разі він забезпечує явку підозрюваного, обвинуваченого до органу досудового розслідування чи суду для вирішення питання про заміну йому запобіжного заходу на інший.

При застосуванні запобіжного заходу у вигляді застави (стаття 182 КПК) передбачено, що розмір застави повинен не лише достатньою мірою гарантувати виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків, а й те, що цей розмір не може бути завідомо непомірним для особи, стосовно якої

цей запобіжний захід застосовується. Ця новела допоможе в повній мірі адекватно визначати розмір застави, що може сплатити підозрюваний (обвинувачений). Крім того, визначення розміру застави у межах розміру мінімальної заробітної плати значно знижує нижню межу такого розміру (в порівнянні з тим, що раніше застосовувався, виходячи з кількості неоподаткованих мінімумів доходів громадян) щодо осіб, які підозрюються (обвинувачуються) у вчиненні злочину невеликої або середньої тяжкості. А це в свою чергу, може дозволити підвищити поширення випадків застосування запобіжного заходу у вигляді застави.

Разом з тим, необхідно вказати, що деякі законодавчі новели, можуть негативно позначитися на ефективності застосування деяких запобіжних заходів, не пов'язаних з позбавленням волі. Це, зокрема, закріплення досить великих стягнень до поручителів в разі невиконання ними взятих на себе зобов'язань, в залежності від тяжкості покарання за кримінальне правопорушення. Саме високий розмір таких стягнень може утруднити пошук поручителів, особливо коли серед оточення підозрюваного, обвинуваченого немає близьких родичів чи друзів, що впевнені в його належній поведінці. Стати на заваді поширенню застосування такого запобіжного заходу, як домашній арешт, може відсутність закріплення в законі можливості здійснення нагляду спеціально створеними для цього підрозділами, а також порядку здійснення такого нагляду, особливо в умовах впровадження цього нового запобіжного заходу. Адже, щоб цей новий запобіжний захід став дієвим, необхідно передбачити ефективний контроль додержання підозрюваним, обвинуваченим своїх зобов'язань щодо незалишення житла цілодобово або у певний період доби. Враховуючи дороговизну застосування електронних засобів контролю, що передбачаються Кримінальним процесуальним кодексом України, їх використання особливо на перших етапах впровадження нового закону піддається сумнівам.